

Lina ŠULCIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Κλήρος ir λαός Šventajame Rašte: „dvasininkų–pasauliečių“ perskyros pėdsakais

SANTRAUKA. Straipsnyje analizuojama sąvokų κλήρος ir λαός vartoseną Šventajame Rašte siekiant išsiaiškinti, kiek jos siejasi su šiaurinėmis dvasininkų–pasauliečių perskyra. Aptinkama dvejopa sąsaja. Viena iš termino κλήρος reikšmių implikuoja perskyrą tarp išskirtinės, ypatingos žmonių grupės ir tų, kurie jai nepriklauso. Taip pat viena iš termino λαός reikšmių suponuoja perskyrą žmonių bendrijoje tarp vadovaujančių ir vadovaujamų. Tačiau abi perskyros Šventojo Rašto tekstuose „nesusitinka“, taigi minėtos sąsajos pernelyg silpnos, κλήρος ir λαός terminai „nesukimba“ į vieną perskyros konstrukta.

RAKTAŽODŽIAI: κλήρος, λαός, Šventasis Raštas, dvasininkų–pasauliečių perskyra.

Įvadas

Vatikano II Susirinkime pasauliečių klausimas buvo laikomas vienu iš svarbiausių. Pasak kardinolo Avery Roberto Dulleso SJ, „pirmą kartą susirinkimų istorijoje pasauliečių statuso ir vaidmens Bažnyčioje klausimas buvo visapusiškai svarstomas. Net jei Vatikano II Susirinkimas nebūtų nagrinėjęs jokių kitų klausimų, vien šis faktas Susirinkimą būtų padaręs istoriniu įvykiu“¹

Kodėl šis klausimas toks reikšmingas, kodėl Susirinkimas laikomas perversmu pasauliečių sampratos Bažnyčioje požiūriu? Nejaugi anksčiau jų misija nebuvo suvokiama „Kristaus kunigiškosios, pranašiškosios ir karališkosios tarnystės“ prasme? Nejaugi pasauliečiai nebuvo suvokiami kaip šios tarnystės dalininkai?² Nebuvo.

¹ Avery Dulles, „Can the Word ‚Laity‘ Be Defined?“, *Origins* 18, 29 (1988), 471.

² Vatikano II Susirinkimas. Dogminė konstitucija apie Bažnyčią *Lumen gentium*, 31, http://www.lcn.lt/b_dokumentai/vatikano_2s/lumen-gentium.html.

Viduramžiais Bažnyčioje išitvirtino perskyra, įvardijama juridinę reikšmę įgijusiais terminais *laicus* ir *clerus*. Ja dvasininkai priskirti ypatingai bendruomenės narių kategorijai, nebendramatei su kitais jos nariais. Beveik iki pat XIX amžiaus pabaigos visa, kas vyko Bažnyčioje, buvo sankcionuojama tik vienos – dvasininkų – instancijos, pirmiausia – vyskupų. Neretai dominuodavo tam tikra dvasininkų savipakankamumo nuostata, kitų bendruomenės narių statusas buvo tarsi „šalutinis“. Žinoma, kai Bažnyčios bendruomenę sudaro „būtina“ ir „šalutinė“ dalys, visuotinės kunigystės pobūdis tampa abejotinas.

Vatikano II Susirinkimas pasuko deramo pasauliečių statuso Bažnyčioje atkūrimo kryptimi. Šiandien jo direktyvos neprarado aktualumo: vis dar juntamas gilus poreikis atsinaujinti transformuojant per amžius išsisenėjusias bažnytinės gyvensenos nuostatas ir rūpestis rasti tinkamus būdus tai įgyvendinti.

Istorinis reiškinių tyrimas visuomet žada vertingų pamokų. Jis ne tik atskleidžia Vatikano II Susirinkimo sprendimų išjudinto reiškinių mastą, bet ir gali padėti užymėti gaires, kaip tinkamai įtvirtinti pasauliečių statusą Bažnyčioje. Todėl prasminga leistis į pasauliečio sampratos raidos Bažnyčioje studijas.

Šventojo Rašto tekstai šiuo atveju turėtų būti pradinis studijų šaltinis. Todėl tikslinga pažvelgti, kokia pasauliečių (*laici*) samprata čia aptinkama. Toks ir yra šio straipsnio tikslas.

Lotyniškasis *laicus* kilęs iš graikų kalbos būdvardžio *λαϊκός*, vartojamo ir kaip daiktavardis. Jis kildinamas iš žodžio *λαός*. *Λαϊκός* yra „priklausantis *λαός*“.³ Terminas *λαϊκός* Naujajame Testamente nėra vartojamas. Čia randame tik *λαός*.⁴ Todėl straipsnio pradžioje mėginsime leisti į semantinę šio termino analizę.

Nors profesorius kunigas Wojciech Zyzakas mano, kad terminas *λαϊκός* reikšmę „Bažnyčios narys, kuris nepriklauso klerui“ įgijo vėliausiai III amžiuje,⁵ vis dėlto tokia reikšmė jis pirmą kartą paminėtas gerokai anksčiau. Jis aptinkamas garsiaame krikščionių rašytinio palikimo šaltinyje – seniausiame išlikusiame krikščionių rašytame tekste (išskyrus Naujojo Testamento kanoną), žinomame kaip Pirmasis Klemenso – tikėtinai Romos Bažnyčios vyskupo – laiškas Korinto Bažnyčiai,⁶ daugelio tyrinėtojų sutarimu datuojamame 93–96 metais.⁷ Šiame tekste *λαϊκός* yra tie, kurie nėra vyskupai, presbiteriai ir diakonai.

³ *A Greek and English Lexicon: Originally a Scripture Lexicon, and Now Adapted to the Greek Classics: With a Greek Grammar Prefixed* (Edinburgh, 1827), 559.

⁴ Hans Hermann Walz, „Lay, theology of the laity, laymen's work (a lexicographical study)“, *Cross-Currents* 5, 3 (1955), 268.

⁵ Wojciech Zyzak, „Spirituality of Lay People in Relation to God, Church and the World“, *Soter* 34 (62) (2010), 82.

⁶ „Todėl priimtini ir palaiminti tie, kurie atneša savo aukas nustatytu laiku. Nes laikydamiesi Viešpaties įsakymų, jie neklysta. Aukščiausiam kunigui duotos atitinkamos pareigos, kunigai turi jiems paskirtą vietą, levitams priklauso jų pareigos. Tas, kuris „priklauso žmonėms“ (*λαϊκοις*), susaistytas jiems skirtais nurodymais“ (1 Clem 40, 5). Versta iš *A Greek and English Lexicon...*, 559.

⁷ Odd M. Bakke, *Concord and Peace: A Rhetorical Analysis of the First Letter of Clement with an Emphasis on the Language of Unity and Sedition* (Coronet Books, 2001), 1–9.

Taigi terminas *λαϊκός* yra santykinio pobūdžio – jis suponuoja perskyrą, arba reikalauja kito nario; santykis su juo jį ir apibrėžia. Šiame ankstyvajame tekste tokie santykio nariai yra „vyskupai, presbiteriai ir diakonai“, taigi „dvasininkai“. Nors terminas *κλήρος* čia nevartojamas, vis dėlto istoriškai *laicus* ir *clerus* terminai „sukibo“ netgi juridiškai reglamentuojamoje perskyroje. Todėl tikslinga paanalizuoti, kokia semantinė reikšmė būdinga lotynų kalbos sąvoką *clerus* atitinkančioms graikų kalbos gramatinėms formoms Šventajame Rašte. Tam skirta antroji straipsnio dalis.

Galiausiai kyla klausimas, ar Šventajame Rašte aptinkama mums įprasta dvasininkų–pasauliečių perskyra, nusakoma *κλήρος–λαϊκός* terminais? Į jį bus mėginama atsakyti trečioje straipsnio dalyje.

Terminas *λαός* ir jo vartoseną Šventajame Rašte

Pasak Hanso Hermanno Walzo, terminas *λαός* reiškia „žmonės“ – ne kaip politinis vienetas (*δημος, populus*), ne kaip gentis ar tauta (*ἔθνος, gens*), o kaip minia, žmonių masė.⁸ Taigi pirmiausia ši sąvoka nurodo nedeterminuotą žmonių aibę, apibrėžiamą pagal tai, su kuo ji susijusi – pagal kažką jos atžvilgiu išorinio ar aukštesnio už ją. Pavyzdžiui, šalies teritorijos atžvilgiu *λαός* yra „gyventojai“, karaliaus atžvilgiu – „pavaldiniai“, kariuomenės vado atžvilgiu – „armija“, kunigo atžvilgiu – „pasauliečiai“.

Pasak Walzo, dėl tokio termino *λαός* atvirumo išoriniam ar aukštesniam apibrėžimui jis buvo dažnai vartojamas Septuagintoje.⁹ *Blue Letter Bible* jis vartojamas 1696 kartus 12 gramatinių formų.¹⁰ Vartojamas keliomis reikšmėmis. Pasak Georgo Bertramo, bendriausia *λαός* reikšmė – „žmonės“, „žmonija“,¹¹ vis dėlto terminas *λαός* Septuagintoje statistiškai daugiausia reiškia „išrinktieji“.¹² Hermannas Strathmannas mano, kad terminas *λαός* čia dažniausiai vartojamas kaip „tauta“.¹³ Bertramas papildoma, kad *λαός* reikšmė atsiskleidžia sąsajoje su terminu *ἔθνος*, reiškiančiu „tiesiog žmonės“,¹⁴ ir terminų pora *λαός* ir *ἔθνος* vartojama kalbant ne tik apie izraeliečius, bet ir apie pagonių tautas.¹⁵ Vis dėlto Bertramas antrina Strathmannui ir teigia, kad

⁸ Walz, „Lay, theology of the laity..“, 268.

⁹ Walz, „Lay, theology of the laity..“, *ibid*.

¹⁰ Dictionary and Word Search for λαὸν in the LXX, *Blue Letter Bible*. 1996–2002, žiūrėta 2020 m. gegužės 2 d., <https://www.blueletterbible.org/lang/lexicon/inflections.cfm?strongs=G2992&t=KJV&ot=LXX&word=%CE%BB%CE%B1%E1%BD%B8%CE%BD>.

¹¹ Pavyzdžiui: „Taip kalba Dievas, VIEŠPATS, kuris sukūrė ir išskleidė dangų, patiesė žemę su visais pasėliais, joje duoda gyvybę žmonėms (*λαὸί*) ir dvasią joje gyvenantiems“ (Iz 42, 5). (Georg Bertram, „*ἔθνος*“, in *Theological Dictionary of the New Testament, Volume 2* (Eerdmans, 1964), 367.)

¹² Bertram, „*ἔθνος*“, 369.

¹³ Hermann Strathmann, „*λαός*“, in *Theological dictionary of the New Testament, Volume 5* (Eerdmans, 1967), 52.

¹⁴ „Juk štai šie žmonės (*ἔθνος*) yra tavo tauta (*λαός*)“ (Iš 33, 13).

¹⁵ „Tad neleiskite Ezekijui jūsų suklaidinti, neleiskite taip jus suvedžioti! Netikėkite juo, nes nė vienas kurios nors tautos (*ἔθνος*) ar karalystės dievas nėra pajėgęs išgelbėti savo tautos (*λαός*) iš mano rankų ar iš mano protėvių rankų“ (2 Met 32, 15). (Bertram, „*ἔθνος*“, 366.)

„išrinktieji“ – tai visų pirma izraeliečiai. Strathmannas išvelgia, kad Septuagintoje Izraelis yra *λαός κατ' ἔξοχὴν*, o *ἔθνη* – žmonija, išskyrus Izraelį.¹⁶ Be to, pasak Walzo, Septuagintoje apie *λαός* paprastai kalbama Dievo atžvilgiu, ir ši sąvoka reiškia „Dievo žmonės“.¹⁷ Jam antrina Bertramas ir Strathmannas. Pasak Bertramo, *λαός* terminu nurodomas artimas ryšys tarp Dievo ir Jo žmonių.¹⁸ Taigi *λαός* yra Izraelis, „išrinktoji Dievo tauta“, privilegijuota ir turinti ypatingus įpareigojimus.

Bible Hub duomenimis, Naujajame Testamente terminas *λαός* 7 gramatinėmis formomis pavartotas 142 kartus.¹⁹ Walzasas nurodo, kad šis terminas čia vartojamas „išrinktųjų“ prasme, o jo reikšmė – „nauji Dievo žmonės“, kilę iš žydų ir pagonių.²⁰ Tačiau Josepho Henry'io Thayerio²¹ ir Hermanno Strathmanno atliktoje termino *λαός* reikšmių analizėje²² pateikiamos gerokai platesnės reikšmių skalės.

Pasak Thayerio, Naujajame Testamente yra dvi pagrindinės termino *λαός* reikšmių grupės:²³ 1) žmonės, kuriems būdinga glaudesnė bendrystė, ir 2) kur nors susirinkęs gausus žmonių sambūris²⁴. Pirmoji reikšmė turi penkias specifikacijas: 1.1) minia, žmonės, tauta;²⁵ 1.2) Dievo tauta, Jo nuosavybė;²⁶ 1.3) Izraelio tauta;²⁷ 1.4) izraeliečių bendrijos dalis, kuri nepriklauso valdantiesiems ir/ar kunigijai²⁸ ir 1.5) krikščionys²⁹.

¹⁶ Strathmann, „*λαός*“, 53.

¹⁷ Walz, „Lay, theology of the laity...“, *ibid.*

¹⁸ „[N]es tu esi VIEŠPAČIUI, savo Dievui, pašvęsta tauta (*λαός ἅγιος*). VIEŠPATS, tavo Dievas, išsirinko tave iš visų žemės tautų (*ἔθνη*) būti jo branginama tauta (*λαόν*)“ (Įst 7, 6). (Bertram, „*ἔθνος*“, *ibid.*)

¹⁹ Dictionary and Word Search for *λαός* in the mGNT (Strong's 2992), *Bible Hub*, žiūrėta 2020 m. gegužės 2 d., <https://biblehub.com/str/greek/2992.htm>.

²⁰ Walz, „Lay, theology of the laity...“, *ibid.*

²¹ Joseph Henry Thayer, *Greek-English Lexicon of the New Testament* (American Book Company, 1886), 372.

²² Strathmann, „*λαός*“, 50–57.

²³ Thayer, *Greek-English Lexicon*, *ibid.*

²⁴ Pavyzdžiui: „O visi žmonės (*λαός*) šaukė: „Jo kraujas [tekrinta] ant mūsų ir mūsų vaikų!“ (Mt 27, 25); „Tuo tarpu žmonės (*λαός*) laukė Zacharijo ir stebėjosi, kad jis taip ilgai užtrunka šventykloje“ (Lk 1, 21); „Baigęs visus tuos pamokymus klausytojams (*ἀκούαί τοῦ λαοῦ*), Jėzus sugrįžo į Kafarnaumą“ (Lk 7, 1).

²⁵ Pavyzdžiui: „Tuomet man buvo pasakyta: „Reikia, kad tu ir vėl pranašautum apie daugelį žmonių (*λαοίς*), tautų, kalbų ir karalių“ (Apr 10, 11); „Jam buvo leista kovoti su šventaisiais ir juos nugalėti. Jam buvo suteikta valdžia visoms gentims, tautoms (*λαόν*), kalboms ir giminėms“ (Apr 13, 7).

²⁶ Pavyzdžiui: „Ir tu, Judo žemės Betliejau, anaipol nesi menkiausias tarp žymiųjų Judo miestų, nes iš tavęs išeis vadas, kuris ganys mano tautą (*λαόν*) – Izraelį“ (Mt 2, 6); „Šlovė Viešpačiui, Izraelio Dievui, kad aplankė savo tautą (*λαῶν*) ir atnešė jai išvadavimą“ (Lk 1, 68).

²⁷ Pavyzdžiui: „Šitos tautos (*λαοῦ*) širdis aptuko. Jie prastai girdėjo ausimis ir užmerkė akis, kad kartais nepamatytų akimis, neišgirstų ausimis, nesuprastų širdimi ir neatsiverstų, ir aš jų nepagydyčiau“ (Mt 13, 15); „[A]ngelas jiems tarė: „Nebijokite! Štai aš skelbiu jums didį džiaugsmą, kuris bus visai tautai (*λαῶν*)“ (Lk 2, 10); „[N]epagalvojate, jog jums geriau, kad vienas žmogus mirtų už tautą (*λαοῦ*), o ne visa tauta (*ἔθνος*) žūtų“ (Jn 11, 50).

²⁸ Pavyzdžiui: „Bet jie bijojo žmonių (*λαόν*), nes visi buvo įsitikinę, kad Jonas tikrai buvo pranašas (Mk 11, 32); „Aukštieji kunigai ir Rašto aiškintojai ieškojo būdo nužudyti Jėzų, tačiau bijojo žmonių (*λαόν*)“ (Lk 22, 2); „Tada viršininkas su tarnais nuėjo ir atsivedė juos, tačiau be prievartos. Jie mat bijojo, kad žmonės (*λαόν*) jų neužmėtytų akmenimis“ (Apd 5, 26); „[I]r dėl jo turi atnašauti aukas tiek už tautos (*λαοῦ*) nuodėmes, tiek ir už savo“ (Hbr 5, 3); „Beje, ir Levio sūnūs, kurie gauna kunigystę, pagal įstatymą turi teisę imti iš žmonių (*λαόν*) dešimtinę, tai yra imti iš savo brolių, nors ir jie kilę iš Abraomo giminės (Hbr 7, 5).

²⁹ Pavyzdžiui: „Simeonas papasakojo, kaip Dievas pirmiausia teikėsi iš pagonių išsirinkti savo vardui tautą (*λαόν*)“ (Apd 15, 14); „Dievas kalba Ozėjo lūpomis: *Ne savo tautą (*λαόν*) pavadinsiu savąja tauta*

Strathmanno požiūriu, termino *λαός* reikšmių perskyros kitokios. Jis jas surikiuoja eschatologinėje perspektyvoje: nuo amorfinės minios ar neapibrėžtos žmonių grupės, per tautinę specifikaciją vėliau prijungdamas religinę dimensiją, ir galiausiai baigia krikščionių bendruomene.³⁰ Taigi Strathmannas skiria keturias termino *λαός* reikšmes: 1) bendriausią – „minia“ arba „žmonės“;³¹ 2) „tauta“ – taip suprantamas *λαός* gretinamas su *ἔθνος*;³² 3) „tauta“ kaip žodis, rezervuotas Izraelio tautai (*λαός* = *Ἰσραήλ*), ir antonimas žodžiui *ἔθνος* bei turintis religinę dimensiją (beje, nuo pat Izraelio tautos istorijos pradžios tautinis ir religinis elementai tarpusavyje konfliktuoja³³),³⁴ 4) „krikščionys“³⁵.

Strathmannas teigia, kad (1) jo nurodyta reikšmė yra statistiškai dominuojanti.³⁶ Bet jo analizėje ji apima net keturias Thayerio nurodytas reikšmes: (1.1) (išskyrus „tauta“), (1.4) ir (2), taip pat (1.5) reikšmę, kai kalbama apie krikščionių bendruomenės dalį, kuri nėra apaštalai. Strathmannui, matyt, Thayerio diferenciacija nėra svarbi dėl eschatologinės jo analizės perspektyvos. Bet mums ji svarbi – juk analizuojame *λαός* ir *κληρως* santykį.

Peržvelgus visų termino *λαός* Naujajame Testamente vartojamų gramatinių formų ir reikšmių žemėlapi matyti, kad statistiškai dažniausiai vartojama reikšmė – „Izraelio tauta“ (Thayerio analizėje – (1.3), Strathmanno – (3) reikšmė). Kita palyginti dažnai vartojama reikšmė – „izraeliečių bendrijos dalis, kuri nepriklauso valdantiesiems ir kunigijai“, dažniausiai – kunigijai (Thayerio analizėje – (1.4) reikšmė). Ji sudaro maždaug ketvirtąją dalį visų šio termino vartojimo atvejų. Beje, terminas šia reikšme vartojamas tik sinoptinėse evangelijose ir Apaštalų darbuose.³⁷

Tik trečioji pagal dažnumą Naujajame Testamente – bendriausia *λαός* termino reikšmė – „žmonės, tautos“ (Thayerio analizėje – (1.1) reikšmė, Strathmanno reikšmių sąrašė ji apima (1) ir (2) reikšmes).

Λαός kaip „krikščionys“ Naujajame Testamente vartojamas retai. Evangelijose terminas *λαός* šia reikšme neaptinkamas. Daugiausia jį randame apaštalo Pauliaus

(*λαόν*) ir *nemylima* – *mylima*“ (Rom 9, 25); „Seniau ne tauta (*λαός*), dabar Dievo tauta (*λαός θεοῦ*), seniau neradę gailėstingumo, dabar jį suradę“ (1 Pt 2, 10).

³⁰ Strathmann, „*λαός*“, *ibid.*

³¹ Pasak Strathmanno, ši reikšmė esanti įprasta Luko evangelijai ir Apaštalų darbams (Strathmann, „*λαός*“, 52).

³² Pavyzdžiui, „[M]ano akys išvydo Tavo išgelbėjimą, kurį tu prirengi visų tautų (*λαόν*) akivaizdoje“ (Lk 2, 30–31). (Strathmann, „*λαός*“, *ibid.*)

³³ Strathmann, „*λαός*“, 56.

³⁴ Pavyzdžiui, „Aš tave gelbėsiu nuo tautiečių (*λαοῦ*) ir pagonių (*ἔθνων*), pas kuriuos tave siunčiu“ (Apd 26, 17); „Azijos žydai, pastebėję Paulių šventykloje, sukurstė visą minią ir, nutvėrę jį, pakėlė riksmą: „Izraelitai, gelbėkit! Šitas žmogus visur moko prieš tautą (*λαοῦ*), Įstatymą ir šią šventyklą. Jis net atsivedė šventyklon graikus ir suteršė šią šventą vietą“ (Apd 21, 27–28).

³⁵ Pavyzdžiui, „Simeonas papasakojo, kaip Dievas pirmiausia teikėsi iš pagonių išsirinkti savo vardui tautą (*λαόν*)“ (Apd 15, 14); „Jis atidavė save už mus, kad išpirktų mus iš visokių nedorybių ir suburtų sau nuskaistintą tautą (*λαόν*)“ (Tit 2, 14).

³⁶ Strathmann, „*λαός*“, 52.

³⁷ Pasak Strathmanno, Laiške hebrajams perskyra tarp izraeliečių ir aukštųjų kunigų yra nusakoma kitokiais terminais (Strathmann, „*λαός*“, *ibid.*).

laiškuose.³⁸ Įdomu, kad Apaštalų darbuose kalbant apie atsivertusius krikščionis ar žmones, prisidedančius prie krikščionių, dažnai vartojamas ne terminas *λαός*, o *ὄχλος*.³⁹

Λαός kaip „krikščionys“ vartojamas perkeltiant krikščionių bendruomenei Dievo tautos, Jo nuosavybės titulą, kuris Senajame Testamente buvo skirtas izraeliečiams.⁴⁰ Naujajame Testamente *λαός* tapatybę lemia nebe priklausymas tautai, o tikėjimas Evangelija.⁴¹ Ir šiuo atveju *λαός* nesiskiria nuo *ἔθνη*. Tiksliau – *λαός* nacionaliniu požiūriu sudaro daug *λαοί*, kurie visi per tikėjimą Jėzumi Kristumi susivienija į naująjį *λαός*, kur „[n]ebėra nei žydo, nei graiko“, kur visi yra „viena Kristuje Jėzuje“ (Gal 3, 28)⁴² – Dievo tauta.

Taigi terminas *λαός* tiek Senajame, tiek Naujajame Testamente dažniausiai nurodo į išrinktąją tautą, Izraelį, ir apima visus – tiek kunigus, tiek kitus izraeliečius. Maždaug ketvirtąją dalį visų šio termino vartojimo atvejų Naujajame Testamente jis nurodo izraeliečius, kurie nepriklauso valdantiesiems ir kunigijai. *Λαός* kaip „krikščionys“ retai vartojamas perkeltiant krikščionims tą šios sąvokos turinį, kuris buvo skirtas Izraelio tautai.

Įdomu, kad, pasak Strathmanno, ankstyvosios Bažnyčios tekstuose matyti ta pati kaip ir Naujajame Testamente termino *λαός* reikšmių panorama: 1) „minia“, „žmonės“; 2) „tauta“ (šis terminas gali būti gretinamas su *ἔθνος*); 3) „Izraelio tauta“ (suprantama kaip antonimas *ἔθνος*); 4) „krikščionys“ ir/ar „krikščionių bendruomenė“, dažnai vadinama *λαός καινός* („naująja tauta“), kuri priešinama *λαός πρεσβύτερος* („vyresniajai tautai“), arba *λαός παλαιός* („senajai tautai“), arba *λαός πρῶτος* („pirmajai tautai“).⁴³ Taigi Strathmannas oponuoja Domui Gregory’ui Dixui, teigiančiam, kad ankstyvosios Bažnyčios tekstuose ne tik dominuoja, bet ir vienintelė termino *λαός* reikšmė – „krikščionys“.⁴⁴ Dixo požiūriui oponuoja ir Walzas.⁴⁵

Terminas κληρος Šventajame Rašte

Lotyniškas žodis *clerus* kilęs iš graikų kalbos termino *κληρος*. Senajame Testamente *κληρος* įvairiomis gramatinėmis formomis pavartotas 34 kartus (pagal *Blue Letter Bible*)⁴⁶, o Naujajame – 12 kartų (pagal *Bible Hub*)⁴⁷. Thayeris nurodo dvi šio termino

³⁸ Strathmann, „*λαός*“, 55.

³⁹ Pavyzdžiui, graikai Sirijos Antiochijoje: „Taip Viešpačiui prisidėjo nemažas būrys (*ὄχλος*)“ (Apd 11, 24) (Strathmann, „*λαός*“, 54).

⁴⁰ Rom 9, 25–26; 2 Kor 6, 16; 1 Pt 2, 9–10; Hbr 4, 9; 8, 10; 10, 30; 13, 12; Apr 18, 4; 21, 3.

⁴¹ Strathmann, „*λαός*“, 55.

⁴² Panašiai 1 Kor 12, 13; Kol 3, 11.

⁴³ Strathmann, „*λαός*“, 57.

⁴⁴ Dom Gregory Dix, *Apostolic Ministry* (London, 1946), 283.

⁴⁵ Walz, „Lay, theology of the laity...“, *ibid.*

⁴⁶ Dictionary and Word Search for *κληρος* in the LXX, *Blue Letter Bible*. 1996–2002, žiūrėta 2020 m. gegužės 2 d., https://www.blueletterbible.org/search/search.cfm?Criteria=%CE%BA%CE%BB%E1%BF%86%CF%81%CE%BF%CF%82&t=LXX#s=s_primary_0_1.

⁴⁷ Dictionary and Word Search for *κληρος* in the mGNT (Strong’s 2819), *Bible Hub*, žiūrėta 2020 m.

reikšmes (jas pakartoja ir kiti žodynai⁴⁸): 1) daiktas, naudojamas metant burtus, arba tiesiog burtai, ir 2) paskirta dalis ar paveldas, gaunamas burtais.⁴⁹ Werneris Foeresteris antrąją reikšmę atsieja nuo burtų. Pasak jo, tai – paskirta dalis, palikimas.⁵⁰

Kalbant apie pirmąją reikšmę burtams mesti buvo naudojamas akmuo, puodo šukė ar medžio gabalėlis. Taigi κληρος yra buriant metamas daiktas (manoma, kad etimologiškai κληρος kilęs iš κλάω – gr. suskaldyti).⁵¹ Ši termino reikšmė vartojama Kristaus kančios istorijoje: Mt 27, 35, Mk 15, 24, Lk 23, 34 ir Jn 19, 24 – kareiviai pasidalijo Jėzaus drabužius mesdami burtą (κληρος). Κληρος gali reikšti ne tik buriant metamą daiktą, bet ir „burtus“. Pavyzdžiui, tie maži gabalėliai su užrašytais žmonių vardais sudedami į vazą, kuri purtoma, kol ant žemės iškris pirmas gabalėlis; taip išrenkamas žmogus, kurio vardas užrašytas.⁵² Ko gero, taip buvo išrinktas Motiejus vietoj Judo Iskarijoto (Apd 1, 26). Pasak Foeresterio, to meto Palestinai nebūdingas skepticizmas burtų atžvilgiu. Apaštalų darbuose jis išreiškia troškimą pažinti Dievo valią.⁵³ Septuagintoje iš visų termino κληρος atvejų maždaug trečioji dalis pavartota šia reikšme.⁵⁴

Tačiau didžioji dalis termino κληρος vartosenos atvejų Septuagintoje reiškia paskirtąją dalį, paveldą.⁵⁵ Tai izraeliečių paveldas, jiems paskirta dalis. Κληρος yra tai, kas duodama, o ne laimima ar užsitarnaujama.

Naujajame Testamente abi termino κληρος reikšmes atitinkančių atvejų skaičius panašus. Tiesa, Evangelijose šis terminas vartojamas tik pirmąja reikšme. Vartojant jį antrąja reikšme jis reiškia dalį apaštalų tarnystėje (Apd 1, 17; 8, 21), tarp šventųjų (Apd 26, 18; Kol 1, 12), taip pat dalį, skirtą vadovaujantiems (1 Pt 5, 3)⁵⁶.

Pirmoji termino reikšmė laikui bėgant nunyko, įsitvirtino antroji.⁵⁷ Mūsų tyrimui ji svarbesnė. Juolab kad būtent su ja derėtų sieti vėliau įsitvirtinusią termino κληρος vartoseną nurodant asmenis, išrinktus ar paskirtus eiti vadovaujamas pareigas.

Bet Senajame Testamente tokia šio termino reikšmė neaptinkama. Tam tikrą nuorodą į ją randame tik Naujajame, kai κληρος suprantamas kaip apaštalų tarnystės

gegužės 2 d., <https://biblehub.com/str/greek/2819.htm>.

⁴⁸ Werner Foerester, „κληρος“, in *Theological dictionary of the New Testament, Volume 3* (Eerdmans, 1965), 764; *Exhaustive Concordance of the Bible with Hebrew-Aramaic and Greek Dictionaries* (Lockman Foundation, 1998); *A Dictionary of Early Christian Beliefs. A Reference Guide to More Than 700 Topics Discussed by the Early Church Fathers* (Hendrickson Publishers, 1998), 161.

⁴⁹ Thayer, *Greek-English Lexicon*, *ibid*.

⁵⁰ Foerester, „κληρος“, *ibid*.

⁵¹ Thayer, *Greek-English Lexicon*, *ibid*.

⁵² Šia reikšme žodis κληρος vartojamas jau Homero „Iliadoje“ – 3, 316, 325; 7, 175 etc. (Thayer, *Greek-English Lexicon*, *ibid*.)

⁵³ Foerester, „κληρος“, *ibid*.

⁵⁴ Kun 16, 9; 16, 10; Joz 18, 11; 21, 10; 1 Met 24, 7; 25, 9; 26, 14; Est 3, 7; Ps 22, 19; Pat 18, 18; Jon 1, 7.

⁵⁵ Dažniausiai κληρος šia reikšme vartojamas Pakartoto Įstatymo ir Jozuės knygoje. Pakartoto Įstatymo knygoje jis vartojamas tik šia reikšme (Įst 9, 29; 10, 9; 12, 12; 14, 27; 14, 29; 18, 1; 18, 2), Jozuės knygoje šia reikšme jis vartojamas beveik visur (Joz 17, 4; 17, 17; 19, 1; 19, 2; 19, 10; 19, 17; 19, 24; 19, 32; 19, 40).

⁵⁶ Pasak Foeresterio, šis Pirmojo Petro laiško sakiny sulaukė daug skirtingų interpretacijų (Foerester, „κληρος“, 765), todėl jo nesvarstysime.

⁵⁷ *A Dictionary of Early Christian Beliefs...*, 161.

dalininkas: „Jis juk buvo mūsų būryje ir turėjo dalį (κληρος) šioje tarnystėje“ (Apd 1, 17); „Šitame dalyke tu negali turėti nė mažiausios dalies (κληρος), nes tavo širdis Dievo akivaizdoje neteisi“ (Apd 8, 21). Bet ši reikšmė Naujajame Testamente ne vienintelė ir ne dominuojanti. Ji randama tik du kartus. Κληρος kaip „dalis“ vartojamas ir kita prasme: visiems krikščionims per tikėjimą pažadėta „dalis (κληρος) su pašventintaisiais“ (Apd 26, 18) ar „šventųjų dalies (κληρος) paveldas“ (Kol 1, 12).

Ar Šventajame Rašte aptinkama mums įprasta dvasininkų–pasauliečių perskyra κληρος–λαός terminais?

Atlikta analizė pirmiausia rodo, kad terminai λαός ir κληρος nei Senajame, nei Naujajame Testamente nėra priešpriešinami. Senajame Testamente jie vartojami kaip artimos reikšmės terminai. Λαός yra Izraelis, „išrinktoji tauta“, privilegijuota ir turinti ypatingus įpareigojimus, o κληρος – daugiausia izraeliečių tautos paveldas, kiekvieno jų dalis tarp Dievo tautos narių.

Naujajame Testamente λαός dažniausiai yra izraeliečiai, Dievo tauta, Jo nuosavybė, ir tik ketvirtadaliu visų vartojimo atvejų – izraeliečiai, nepriklausantys valdantiesiems bei kunigijai. Ketvirtadaliu atvejų terminas κληρος čia suprantamas kaip dalis Dievo pavelde, kiekvienam skirtinga ir kiekvienas Dievo pašauktasis ją turi. Šia prasme kiekvienas λαός narys turi κληρος – yra Dievo išrinktųjų dalininkas. Statistiškai tik šeštadaliu atvejų terminas κληρος suprantamas kaip „apaštalų dalininkas“.

Taigi išanalizavus λαός ir κληρος terminų vartoseną Senajame Testamente galima padaryti išvadą, kad čia nėra tokios κληρος–λαός perskyros, kuri būtų panaši į šiandien vartojamą – dvasininkai–pasauliečiai. Ar galima kalbėti apie tokios perskyros užuomazgas Naujajame Testamente, juk du kartus terminas κληρος nurodo į apaštalus?

Manytume, kad ne. Nes κληρος čia išlieka subordinuotas Senajame Testamente dominuojančiai jo reikšmei – „dalis, paveldas“ – ir nurodo, kad asmuo yra Dievo tautos ir Jo paveldo dalininkas. Ir net tada, kai κληρος yra nuoroda į apaštalus (Apd 1, 17, 25; 8, 21), čia tiesiog sakoma, kad asmuo priklauso tam tikrai žmonių grupei – šiuo atveju apaštalams. Lygiai taip pat šis terminas vartojamas, kalbant apie priklausymą šventiesiems ar pašventintiesiems (Apd 26, 18; Kol 1, 12). Ir vienu, ir kitu atveju vartojama „dalininko“ reikšmė. Naujajame Testamente terminas κληρος dar neįgauna vėliau įsitvirtinusios specifinės reikšmės – „priklausantis bendruomenės vadovų rangui“. Šio termino sąsaja su apaštalais gana trapi, nes jis čia vartojamas bendresne – „dalininko“ – reikšme.

Taigi Šventojo Rašto analizė rodo, kad čia nėra mums įprastos dvasininkų–pasauliečių perskyros κληρος–λαός terminais. Tiek Senajame, tiek Naujajame Testamente terminas λαός dažniausiai suprantamas kaip išrinktoji tauta, Dievo nuosavybė. Tik vienoje iš termino λαός reikšmių numatoma vadovo – kunigo, apaštalo,

tautos seniūno – ir jo vadovaujamų žmonių perskyra, tačiau ši reikšmė nėra domiuojanti. Be to, ją lydintis perskyros narys nėra terminas *κλήρος*. Kita vertus, Naujajame Testamente šis terminas dar neįgauna specifinės krikščionių bendruomenės vadovų reikšmės.

Išvados

1. Lietuviškas terminas „pasaulietis“, kurio atitikmuo graikų kalba etimologiniu požiūriu yra *κοσμικός*, neatitinka to turinio, kurį Šventajame Rašte turi sąvoka *λαός*, dažniausiai suprantama kaip „išrinktoji tauta“: Senajame Testamente – Izraelio tauta, Naujajame – šis titulas perkeliamas ir krikščionims. *Λαός* yra „Dievo žmonės“, Jo nuosavybė, Jo tauta, privilegijuota ir turinti ypatingus įpareigojimus.

Dažniausia *λαός* termino vartosena nesuponuoja šiuo žodžiu vadinamos bendrijos padalijimo į valdančiuosius ir minią. Ji suponuoja kitą perskyrą – išrinktosios ir kitų tautų ar kitų bendrijų. *Λαός* apima kunigiją, valdančiuosius, visus bendrijos narius, taigi nurodo ne tik išrinktumą, bet ir vienovę.

Tiesa, Naujajame Testamente ketvirtadaliu šio termino vartojimo atvejų *λαός* nusako „bendrijos dalį, kuri nepriklauso valdantiesiems ir kunigijai“, taigi čia šis terminas suponuoja perskyrą pačioje tautoje ar bendrijoje ir šiuo požiūriu gali būti siejamas su vėliau įsitvirtinusia „pasauliečių“ samprata.

2. Šiandienio termino „dvasininkas“ sąsajos su Šventajame Rašte vartojamu *κλήρος* yra tame šio termino semantiniame lauke, kur jis suprantamas kaip „paskirta dalis“, „paveldas“ – dalis Dievo pavelde. Ji išskirtinė dvejopai: kiekvienas Dievo pašauktasis ją turi, bet ji kiekvieno skirtinga, kita vertus, ji gali implikuoti perskyrą tarp – išskirtinių – šio *κλήρος* dalininkų ir tų, kurie jiems nepriklauso.

3. Šventajame Rašte nerandame įprastos dvasininkų–pasauliečių perskyros, nuskaitos *κλήρος–λαός* terminais, vis dėlto galime aptikti tam tikrus jos „pėdsakus“. Terminas *λαός*, nors ir nedažnu jo vartojimo atveju, suponuoja perskyrą žmonių bendrijoje ir reiškia tą jos dalį (*λαός*), kuri pavaldi dvasininkams. Terminas *κλήρος* neimplikuoja perskyros (dalininkų) bendrijoje, bet jis gali implikuoti šios bendrijos narių išskyrimą iš kitų žmonių. Tačiau Šventajame Rašte šios dvi perskyros nekoreliuoja, *κλήρος* ir *λαός* nesukimba į vieną perskyros konstruklą.

4. *Λαός* sampratos Šventajame Rašte gelmė ir grožis gali nušviesti kelius, kaip įtvirtinti deramą pasauliečių statusą Bažnyčioje. Jo siekiant *κλήρος* sampratos pažinimas gali apsaugoti nuo kartais instinktyvaus sprendimo menkinti dvasininkų statusą.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Dictionary and Word Search for κληρος in the LXX . In *Blue Letter Bible*. 1996–2002. Žiūrėta 2020 m. gegužės 2 d. https://www.blueletterbible.org/search/search.cfm?Criteria=%CE%BA%CE%BB%E1%BF%86%CF%81%CE%BF%CF%82&t=LXX#s=s_primary_0_1.
2. Dictionary and Word Search for λαόν in the LXX. In *Blue Letter Bible*. 1996–2002. Žiūrėta 2020 m. gegužės 2 d. <https://www.blueletterbible.org/lang/lexicon/inflections.cfm?strong=G2992&t=KJV&ot=LXX&word=%CE%BB%CE%B1%E1%BD%B8%CE%BD>.
3. Dictionary and Word Search for κληρος in the mGNT (Strong's 2819). In *Bible Hub*. Žiūrėta 2020 m. gegužės 2 d. <https://biblehub.com/str/greek/2819.htm>.
4. Dictionary and Word Search for λαός in the mGNT (Strong's 2992). In *Bible Hub*. Žiūrėta 2020 m. gegužės 2 d. <https://biblehub.com/str/greek/2992.htm>.
5. *A Dictionary of Early Christian Beliefs. A Reference Guide to More Than 700 Topics Discussed by the Early Church Fathers*. Hendrickson Publishers, 1998.
6. *A Greek and English Lexicon: Originally a Scripture Lexicon, and Now Adapted to the Greek Classics; With a Greek Grammar Prefixed*. Edinburgh, 1827.
7. Bakke, Odd M. *Concord and Peace: A Rhetorical Analysis of the First Letter of Clement with an Emphasis on the Language of Unity and Sedition*. Coronet Books, 2001.
8. Bertram, Georg. „ἔθνος“. In *Theological Dictionary of the New Testament, Volume 2*, 364–369. Eerdmans, 1964.
9. Dix, Dom Gregory. *Apostolic Ministry*. London, 1946.
10. Foerester, Werner. „κληρος“. In *Theological dictionary of the New Testament, Volume 3*, 758–785. Eerdmans, 1965.
11. Strathmann, Hermann. „λαός“. In *Theological dictionary of the New Testament, Volume 5*, 50–57. Eerdmans, 1967.
12. Thayer, Joseph Henry. *Greek–English Lexicon of the New Testament*. American Book Company, 1886.
13. Walz, Hans Hermann, „Lay, theology of the laity, laymen's work (a lexicographical study)“. *Cross-Curents* 5, 3 (1955): 268–272.
14. Zyzak, Wojciech, „Spirituality of Lay People in Relation to God, Church and the World“. *Soter* 34 (62) (2010): 81–97.

Gauta: 2020 05 07

Parengta: 2020 06 26

Lina ŠULCIENĖ

ΚΛΗΡΟΣ AND ΛΑΟΣ IN HOLY SCRIPTURE: ON THE TRACES OF DISTINCTION BETWEEN “CLERGY AND LAITY”

S u m m a r y

Usage of the concepts κληρος and λαός in Holy Scripture is being analysed in the article in order to clarify their relationship to the contemporary distinction between clergy and laity. Twofold coherence is being detected. One of the meanings of the term κληρος implies the distinction between special, exclusive group of people and the others that do not belong to it. Another meaning of the term λαός presupposes

division between the ones that lead and the others that are being lead in human community. However, both distinctions do not “meet” in Holy Scripture. Above mentioned coherence is too weak, terms κληρος and λαός do not coalesce into the one distinctional construct.

KEYWORDS: κληρος, λαός, Holy Scripture, distinction between clergy and laity.

Lina ŠULCIENĖ – docentė, humanitarinių mokslų daktarė, Vytauto Didžiojo universitetas, Katalikų teologijos fakultetas. Mokslinių tyrimų sritys: filosofijos istorija, filosofinė antropologija, medijų studijos. El. paštas: lina.sulciene711@gmail.com.

Lina ŠULCIENĖ – assoc. professor, doctor at Vytautas Magnus University (Kaunas, Lithuania). Areas of research: history of philosophy, philosophical anthropology, media studies. E-mail: lina.sulciene711@gmail.com.